

CHRONOLOGIE LANSBERGEN

1561	Geboren te Gent
1566	Met ouders naar Londen
1577	Inscriptie in Album Daniel van Meteren
1580	Voorganger der hervormden te Antwerpen. Vriendschap met Johan Radermacher?
1585	Ingeschreven te Leiden
1586	Getrouwd met Sara Lievaarts Beroep naar Amstelveen & Goes Predikant te Goes
1588, einde	Eerste waarnemingen te Goes. Hoogte kleine hond. <i>Tresor</i> (1633), 71.
1589, 10 maart	Eerste waarnemingen te Goes. Met een groot quadrant. <i>Tresor</i> (1633), 6, 8, 70.
1589, 12 sep	Vervolg waarnemingen te Goes. <i>Tresor</i> (1633), 10.
1591, Febr.	Assessor op de provinciale Synode te Middelburg
1591, 13 april	Publicatie <i>Triangulorum geometriae Lib. V</i> (Lugd. Bat. 1591) Opgedragen aan Middelburgse stadsbestuur. Latijns gedichten van Janus Douša Jr. en Jacobus Gruterus. Door Kepler werd het geschrift een <i>doctrina aurea</i> genoemd en de bijgevoegde naar Regiomontanus, Rheinhold en Rheticus bewerkte tabellen voortdurend bij zijn berekeningen gebruikt.
1592, 8 dec.	Maaneclips te Goes waargenomen. <i>Tresor</i> (1633), 14.
1593, 9 juli	Maaneclips te Goes waargenomen. <i>Tresor</i> (1633), 24.
1594, 6 juni	Prekenbundel <i>Sermones LII in catechesin religi(ot)lis Christianae</i> (Midd. 1594) ook wel <i>Catechesis religionis christianae quae in Belgii et Palatinatus ecclesijs docetur, sermonibus LII. explicata</i> (Middelburgi, R. Schilders, 1594) geprezen door Scallger. te Goes. Opgedragen aan Staten van Zeeland. Herdrukt 1595 in Duitsland.
1594, 18 okt.	Maaneclips te Goes waargenomen. <i>Tresor</i> (1633), 24.
1595, 13 april	Maaneclips te Goes waargenomen. <i>Tresor</i> (1633), 25.
1597, 9 jan.	Maaneclips te Goes waargenomen. <i>Tresor</i> (1633), 25-26. Ook Radermacher te Aken (!).
1597-1604	Briefwisseling met Abraham Beeckman, over diens verzoening met de kerk te Middelburg.
1598, 10 februari	Maaneclips te Goes waargenomen. <i>Tresor</i> (1633), 26. <i>Uranometria</i> (1631), 62.
1598, 19 Mei	Na zijn verhuizing naar Goes in 1598 had Miverius daar de predikant-astronoom Philippus Lansbergen leren kennen. Als stadsdokter te Goes aangesteld op een salaris van <i>f</i> 400.
1599, 10 maart	Waarnemingen te Goes. <i>Miverius</i> (1602), [86]
1599, 11 juni	Vervolg waarnemingen te Goes. <i>Tresor</i> (1633), 12.

- 1599, 13 sep Vervolg waarnemingen te Goes. *Tresor* (1633), 10.
- 1600, 11 maart Maanshoogte gemeten te Goes, met **een groot quadrant gemaakt van messing** (“fait d’airin”). *Tresor* (1633), 31, 38.
- 1601, 29 nov. Maaneclips waarneming te Goes. Met een groot quadrant. *Tresor* (1633), 26, 39. Waarneming behoorlijk zeker.
- 1601, 14 dec. Zoneclips waarneming te Goes. *Tresor* (1633), 37. 88. Uraniometr 30, 42, 75. Hort. Resp. 42; Praeface, fol. A2.
- 1602, 4 augustus Boek Miverius
Na zijn verhuizing naar Goes in 1598 had Miverius daar de predikant-astronoom Philippus Lansbergen leren kennen, die in 1591 zijn eerste wiskundige boek had gepubliceerd. Toen daarop in 1601 kritiek kwam van de Heidelbergse hoogleraar Jakob Christmann (1554-1613), besloot Miverius (al dan niet geholpen door Lansbergen) hem in een uitgebreid verweerschrift te weerleggen. Ook nu werd dit boek bij Richard Schilders in Middelburg gedrukt, en ook ditmaal was het boek aan het bestuur van de Zeeuwse hoofdstad opgedragen. Voor deze opdracht aan de Middelburgsche magistraat, gedagtekend Goes, 4 augustus 1602, kreeg Miverius' weduwe eind 1602 nog een bedragje uitgekeerd. Kesteloo, 'Stadsrekeningen' (1902), 33-34.
Pag.
“Want Lansbergius heeft een messing kwadrant met een straal van vier Romeinse voet en groter: die, hoewel de dwarsbalken van hetzelfde materiaal zijn gemaakt, men, met de hele steun en basis opgetild, deze zonder enige aarzeling naar de observatieplaats draagt.
“Hij gebruikt dit kwadrant al enkele jaren, vakkundig gemaakt door een beroemde kunstenaar (de meest illustere prins Mauricius van Nassovius zorgde ervoor een soortgelijk, zij het groter, model voor zichzelf te laten maken), [HJZ = vermoedelijk Willem Jansz] en hij observeert ook nauwgezet en vrij nauwkeurig hun onderdelen. Copernicus *Revolutionibus* geciteerd.
- 1602, 26 sept. Maanshoogte waarneming in de Medidiaan te Goes, met **een quadrant gemaakt van messing** (“fait d’airin”). *Tresor* (1633), 39.
- 1603, 14 mei. Maaneclips waarneming te Goes. *Tresor* (1633), 27.
- 1603, 8 nov. Maaneclips waarneming te Goes. *Tresor* (1633), 27.
- 1604, 4 oktober Gedicht in Album Radermacher over een nieuwe ster in October 1604.

In stellam novam quae fulget in dextra sura Ophiuchi,¹
primumque nobis visa est anno Christi 1604.4 Octobris. anni Juliani.
Ergo obduratâ pergis cervice cruentum
Miscere bellum cum DEO?
O tu quae gemmis, atque auro ornata propinas
Fallax venena Regibus;
Et te nulla movent monita,[-atque] aut oracula vatum
Sacris notata paginis?
O quid agis malè sana? tuus quò te rapit error,
Furorque vastans omnia?
An CHRISTUM superare putas? aut sceptrâ tueri
Injusta caede, et sanguine?
Falleris: ecce dies oritur maestissima cladem,
Datura mox tibi ultimam.

¹ *Ophiuchus*, sterrenbeeld Slangendrager, in deze streken alleen in juni en juli zichtbaar.

Aspice fulgentem in caelo sine crine cometam
 Quem crure gestat Anguifer.
 Hic illum tibi adesse probat, tua crimina qui mox
 Ulturus est nefaria.
 Et qui serpentem antiquum pede conteret, et qui,
 Potenter asseret suos.
 Vos quibus una salus curae est, quosque horrida morsu
 Ob id lacescit bellua;
 Suspiciate aethereo, venientem è vertice CHRISTUM.
 Vobis futurum vindicem.
 At tu, saeva Babel, nondum satiata cruore
 Horresce, plange, corrue.
 P. Lansbergius

Carmen hoc quod nobis excidit, cum primum nova stella nobis videretur. putavimus etiam tecum esse communicandum. Utinam eventus votis respondeat.

- 1605, 24 maart. Maaneclips waarneming te Goes. *Tresor* (1633), 28.
- 1605, 16 sept. Maaneclips waarneming te Goes. *Tresor* (1633), 28.
- 1605, 2 okt. Nieuwe Maan waarneming te Middelburg door Radermacher. *Tresor* (1633), 48. *Uranometria* (1631), 82.
- 1606, december. brief van Willebrord Snellius aan Lansbergen. (Later gedrukt in *Progymnasmatum astronomiae restitutae* (Midd. 1619))
- 1607, 11 okt. brief van Willebrord Snellius aan Lansbergen. (Later gedrukt in *Cyclometriae novae* (Midd. 1616))
- 1608, 31 juli. Zoneclips waarneming te Goes. *Tresor* (1633), 48.
- 1609, 9 jan Maaneclips waarneming te Goes. *Tresor* (1633), 29.
- 1612, 29 mei Zoneclips waargenomen door Lansbergen. *Uranometria*, p. 62.
- 1613 Afgezet als predikant te Goes, o.a. wegens uitoefening geneeskunde. Naar Middelburg. Kreeg jaargeld van Staten van Zeeland "van wegen de swackheden mijns ouderdoms my ruste ende stilstant in mijnen dienst hebben gegunt, respect nemende op mijnen voorgaenden trouwen dienst"
- 1616, 12 Jan. Met een voorrede uit Middelburg publiceerde L. thans zijne lang vervaardigde *Cyclometriae novae* (Midd. 1616). Opedragen aan Prins Maurits en de Staten van Zeeland. Met brief van Willebrord Snellius. 11 okt 1607. Grieks gedicht door Daniel Heinsius.
- 1616, 22 december Waarnemingen zonshoogte door Lansbergen. *Verklaringhe quadrant*, 14
- 1616, 23 December BEECKMAN Sol observatus 1616, 23 Dec.
 Den 23en December ano 1616 observavi Solem ipso meridie aeneo quadrante
 LANSBERGIJ fuitque elevatus 15° 2½ schaers te Middelborch in Zeelant.
- 1617, 22 juni Waarnemingen zonshoogte door Lansbergen te Middelburg. *Verklaringhe quadrant*, 14.
- 1619, 8 maart *Progymnasmatum astronomiae restitutae* (Midd. 1619), waarin hij thans de waarschijnlijkheid van de beweging der aarde volgens Copernicus leert. Latijns gedicht door Daniel Heinsius. Met brief Willebrord Snellius van december 1606. En Latijns gedicht van Jacob Cats en Petrus Lansbergen, M.D. en Jacob Lansbergen, M.D.

- 1620 Eerste editie over quadrant van Lansbergen door François Schillemans. Gedrukt bij Hans van der Hellen. Gedicht door Jacob Cats. Gravure door Adriaen van de Venne.
- 1620, dec LANSBERGHE heeft het gebruyck van den quadrant ano 1620, soveel als tot nochtot gevonden is, in een kleyn boeckxken vervaet, maer daer en staet niet in hoe men daerdoor sal kunnen vinden de middachlinie, want de praeparatie, die hy maect int gebruyck, en krycht niet veel hulpe van den quadrant, maer bestaet alleen genoegsaem. Daerom, om sonder praeparatie te doen, die alleen bestaen mach, so laet u perpendikel hanghen tot op de aerde toe, recht op een punt dat daer in plano gestelt is, maer maeck aen het lootken des perpendikels een dweershoudtken of stockken, rechthoekich teghen het perpendikel ende waterpas liggende.
- 1621, 11 OS/20 mei NS Bigourdan noemt waarneming Lansbergen te Middelburg en Hortensius te Dordrecht. **Het laatste moet een fout zijn. Hortensius was toen te jong.** *Uranometria* (1631), 88.
- 1622 Advies van Lansbergen aan Beeckman om telescoop aan te schaffen ...
- [6 juli 1623] VINCENT EVERDEJES seyde den 6en July, dat PHILIPS LANSBERGE met syn sone voor hem gedefendeert hebben de opinie van de schilders, die segghen dat men de evenwydighe pilaeren met het glas evenverde van een staende, niet even verde vaneen schilderen en moet. Ende badt my dit volgende argument te solveren, namentlick, dat de pilaren, die verder aen den syde staen, dicht aeneen schynen te syn, daer se nochtans op onse manniere so verde vaneen geschildert werden als de middelste.
- [24 juni 1624] Telescopia
Over twee jaer wiert ick seer ernstelick geraden van PHILIPS LANSBERGHE, dat ick myn beste doen soude om eenen verrekicker te maken gelyck het schyndt, dat GALILEUS A GALILAEO gehadt heeft in Nuntio sidereo.
- 1625, 30 jan. Hortensius doet waarnemingen te Leiden met de telescoop. Venus en de maan. *Trésor* (1633), 86.
- 1625, 7 juli L.:s *Chronologiae sacrae* (Amst. 1625). Opedragen vanuit Middelburg aan stadsbestuur van Goes (!)
Allerlei oude eclipswaarnemingen omgerekend naar de meridiaan van Goes.
Latijns gedicht door zoon Jacob Lansbergen, M.D.
- 1626, 12 mei Hortensius in Leiden. Waarneming. *Trésor* (1633), 89.
- 1626, 22 dec Hortensius in Leiden. Waarneming sterrenbeeld *Trésor* (1633), 86.
- 1627, 18 febr. Hortensius doet waarnemingen te Leiden met de telescoop. *Trésor* (1633), 64.
- 1627, 25 april Hortensius doet waarnemingen aan sterrenbeeld Schorpioen te Leiden. L. noemt hem een "diligent observateur des apparences celestes". *Trésor* (1633), 78-79.
- 1627, 5 Oct. Hortensius doet waarnemingen aan Mercurius, niet ver van Goes. *Trésor* (1633), 89
- 1628, 13 Mrt. Inschrijving Hortensius te Leiden in de mathesis
- 1628, 23 Juni Hortensius te Gent. Neemt conjunctie Saturnus waar. *Trésor* (1633), 77.
- 1628 *Verclaringhe van de platte sphaera van Ptolomaens, anders astrolabium ghenaeemt* (Midd. 1628).
- 1628 Uitgave Keplers *Rudolphine tafels*, deel 1.

- 1628, 31 octobre Volgens Nic. van Wassenaer, doet Hortensius dan ‘zijne speculatie op de gesternten’ te Middelburg.
- 1629, 21 juli Pierre Gassend, à Bruxelles, à Nicolas-Claude Fabri de Peiresc, à Aix.
In Utrecht vond ik, net als in Rotterdam, geen letterkundigen met een grote reputatie. Toen ik door Middelburg in Zeeland was gereisd, heb ik mij nooit herinnerd dat dit het huis was van de heer LANSBERGIUS; dus tot mijn grote spijt heb ik hem niet gezien. In Dordrecht heb ik al gezien, en sindsdien bij mijn terugkeer uit het leger), de heer BEECKMAN, de beste filosoof die ik tot nu toe heb ontmoet.
- 1629, 30 april *Bedenckingen op den dagelijckschen ende jaerlyckschen loop van den aerdtcloot* (Midd. 1629).
Opgedragen aan Staten van Zeeland.
Latijns gedicht van Heinsius. Nederlandstalige gedichten van Cats en De Brune.
- 1629, 12 mei Octrooi van Staten Generaal voor drukken voor Zacharias Roman
- 1629, 26 mei Aan de goedgunstige lezer.
- 1629, 17 dec. Hortensius in Middelburg. Waarneming Capricorne. *Trésor* (1633), 85.
- 1630 Vertaling door Hortensius van Lansbergen’s *Commentationes in motum terrae diurnum et annuum* (Midd. 1630). Latijns gedicht Heinsius.
- 1630, 7 Mei Hortensius te Leiden in de mathesis en theologie ingeschreven.
- 1630, 31 Mei Zonswaarnemingen Hortensius met Beekman te Dordrecht. Ook genoemd in *Tables* (1633), 44, 47, 48, 50, 51, 53. *Trésor* (1633), 54. *Théorie* (1633), 42. *Trésor* (1633), 50: Door “notre coadjutor Marinus Hortensius” dans “un chamber obscure avec le telescope”. *Uranometria* (1631), 90-91 (“per tubum opticum”).
- 1630, 31 mei/10 juni Laatste Zonswaarnemingen Lansbergen te Middelburg. *Trésor* (1633), 54.
- 1630, 27 Oct. Hortensius te Leiden.
- 1631 *Uranometriae in quibus lunae, solis et reliquarum planetarum et inerrantium stellarum distantiae a terra et magnitudines hactenus ignotae perspicue demonstrantur* (Midd. 1631).
Opgedragen aan gedelegeerden van Zeeland. Gedicht uit Ovidius. Latijns gedicht van Daniel Heinsius. Gedrukt 1631 te Leiden bij Willem Christiaans.
- 1631, 12 april Beekman: toen ik de Ouranometrie van LANSBERG doornam, begon ik te denken dat het zo was dat de lichamen op een grotere afstand van de zon groter waren dan die op de dichtstbijzijnde afstand, behalve Mars (naar zijn oordeel)²
- 1631 Manuscript gereed van Lansbergens tafels, in samenwerking met Hortensius. vrucht van 44-jarige studie. Vóór 1631 ter inzage gegeven aan Adr. Vlacq, die er de zijne naar bewerkte. Adr. Vlacq, *EPHEMERIDES MOTIVVM COELESTIVM Ad Annos vulgaris aerae 1633. 1634. 1635, & 1636* (Gouda, 1632).
- 1632, 26 jan Waarneming te Leiden met een messing quadrant en een telescoop door Hortensius. *Trésor* (1633), 82.

² De omvang van vaste sterren was een onderwerp van discussie onder astronomen. LANSBERGEN had ze in zijn *Uranometrie* (zie hierboven p. 206) groter gemaakt dan zijn voorgangers. Zelfs de schijnbare grootsheid ervan was onzeker. Deze nota was ongetwijfeld het resultaat van gesprekken die BEECKMAN in Leiden voerde met HORTENSIUS, de leerling van LANSBERGEN en BEECKMAN. Hieronder p. 252 en vooral het uittreksel uit een brief van HORTENSIUS aan GASSEND gedateerd 13 december 1632 dat we weergeven in t. IV.

- 1632, 13 juli *Tabulae motuum coelestium perpetuae* samen met de *Novae et genuinae motuum coelestium theoriae et astronomicarum observationum thesaurus* (Midd. 1632). Zeer uitgebreide eclipsstafels, een grote sterrencatalogus van waarnemingen voor 1600 en ten slotte een uiteenzetting van de theorie.
Opgedragen aan Staten van Zeeland. 1632, 20 juli Privilege Staten Generaal. Lang Latijns gedicht van Martinus Hortensius. Gedrukt 1632 te Leiden bij Willem Christiaans.
- Uit voorwoord:
- “Finalement , je veux advertir le Lecteur , que l'insigne logiste **David Goubard** François, est occupé en la supputation des Ephemerides des deux ans prochains par nos Tables Astronomiques , & les mettra bien tost enlumiere. Or il a resolu , avec l'ayde de Dieu , de supputer cy apres les Ephemerides de beaucoup d'années par nos Tables Astronomiques. Lequel oeuvre, pouvant avec l'ayde de Dieu mener afin , il en sera loué d'un chacun, meritera un nom immortel en la posterité”. (Lansbergen)
- “Tenslotte wil ik de lezer medelen dat de vooraanstaande wetenschapper David Goubard, Fransman, bezig is met het berekenen van de Efemeriden van de komende twee jaar aan de hand van onze Astronomische Tabellen, en dat hij ze binnenkort in het licht zal brengen.
Nu besloot hij, met de hulp van God, de Efemeriden van vele jaren te berekenen met behulp van onze astronomische tabellen.
Welk werk, dat met de hulp van God zo kan worden uitgevoerd dat het door iedereen geprezen zal worden, zal in het nageslacht een onsterfelijke naam verdienen”.* (Lansbergen)
- 1632, 12 dec. Lansbergen begraven in de St. Pieterskerk (aan het Hofplein).
- 1632, 13 december Hortensius ondertekent te Leiden zijn *Dissertatio de Mercurio in sole viso et Venere invisâ, instituta cum clarissimo ac doctissimo Viro D. Petro Gassendo* (Lugd. Bat. 1633).
- 1633 Vertaling door David Goubard als *Tables perpétuelles du mouvements célestes* en *Le trésor d'observations astronomiques* met de *Théories nouvelles vraies et propres des mouvements celestes* (Middelburg, 1633 & 1634). “De Mon age de 71 ans”. Alleen Latijns gedicht van Heinsius.
- 1634, 9 Mrt. De vroedschap van Amsterdam vergund Hortensius om gedurende enige maanden wiskunde te doceren aan het pas opgerichte athenaeum
- 1634, Mei Oratie Hortensius: *De dignitate et utilitate matheseos* (Amst. 1634), daarna les gevende in de beginselen der astronomie
- 1634 JOHN PELL appears to have been particularly active in 1634 and 1635. In April 1634 he wrote a small treatise entitled 'Eclipticus prognosta or The eclips Prognosticator or fforeknower of Eclipses', possibly what Hartlib was referring to when he wrote in the summer of 1634 of the 'Astronomical Histories, which [Pell] has perfected'. In the same year Pell thought of copying and improving some of Philip Lansberg's tables: his draft title page describes them as '*The Everlasting tables of Heavenly Motions by Philip Lansberg 1632 Now turned from Latine into English & front the sexagesimall to the decimall subdivision Anno 1634*'.³ He also planned a book of astronomical tables for 1636 and began the calculations, but though several pages were ruled and prepared they are only partly filled.
- 1635, januari Boekje Lansbergen vertaald te Cambridge door Johannes Francius (uit Silezie) met opdracht uit het St. Pieterscollege te Cambridge aan Guill. Elfingstone als *Introductio in quadrantem tum astronomicum tum geometricum* (Midd. 1635).
- 1636 Gedrukt te Haarlem bij Adriaan Roman, 1636.

³ BL, MS Add. 4416, fos. 1- 3.

- 1636 Boekje Lansbergen vertaald te Cambridge door Johannes Francius (uit Silezie) met opdracht uit het St. Pieterscollege te Cambridge als *Sphaera plana a Ptolomeo astrolabium dicta* (Midd . 1636). Gedrukt te Haarlem bij Adriaan Roman, 1636.
- 1636, 1 maart Pierre Gassendi aan M. Hortensius (Gassendi, *Opera omnia* (1658), T. 6, p. 83): “Ik verneem dat Argoli zijn werk zal gebruiken voor de uitgave van zijn nieuwe Ephemeriden⁴. Van u zou ik willen weten dat u mij te kennen geeft, wat er te hopen lijkt van de Ephemeriden, die in het vooruitzicht worden gesteld in het voorwoord van de Tabulae van Lansbergen”.
- 16 mei 1636 M. Hortensius aan Pierre Gassendi (Gassendi, *Opera omnia* (1658), T. 6, p. 431). “Van Ephemeriden, berekend uit de Tabellen van Lansbergen, is niets te verwachten, en Argoli kan veilig doorgaan met zijn voornemen”.
- 1636 Goubard te Londen komt voor in het testament van Sir William Courten (1572–1636) “*To my Book-keeper or Accomptant David Goubard 100. l. and 50 l. per Annum so long as he continues with my son William Courten*”.
- 1637, november Goubard als “Marchand de Londres” genoemd in Notarieel archief Amsterdam
- 1666 Nagelaten werk LANSBERGEN over zonnewijzers gepubliceerd door Jacob Mogge.

⁴ Andrea Argoli, *Ephemerides iuxta Tychoonis Hypotheses et Coelo deductas observationes*, T. 2 (1656-1680), Pat. 1638.]